

ROMÁNIA GAZDASÁGI JELLEMZÉSÉHEZ

Irta: BÁLINT ISTVÁN (Bucuresti)

Mint a tőkés világgazdaság szerves része, Románia sem kerülte ki az 1929-ben bekövetkezett általános gazdasági válságot. Ennek ellenére Románia pár jelentékeny, sajátos gazdasági alkatából eredető vonással eltér a gazdasági válság legtöbb országban észlelt mozgásformáitól. E sajátosságok a mindinkább elmélyülő mezőgazdasági és pénzügyi válság és az ezek közben, ezek ellenére és ezek következményeként jelentkező nagyarányú ipari fellendülés ellentétében nyilvánulnak a legszembetűnőbbben.

Az ipari fellendülés méreteit az a tény érzékelteti a leginkább, hogy a gyáripari termelés indexe 100-nak véve az 1927-es állapotot, az 1931—32. évek átmeneti visszaesésétől eltekintve, állandóan emelkedik. 1933-ban 114.2, 1934-ben viszont már 148.7. A bányászati indexe, (ideértve a petróleumtermelést) 1933-ban 166.1, 1934-ben 183. Az ipari termelés értéke a gazdasági válság első éveinek gyors árlemorzsolódása után ugyancsak növekedik:

1930	48.353	millió lej
1931	33.153	„ „
1932	32.475	„ „
1933	34.905	„ „
1934	39.810	„ „

Az ipari fellendüléssel ellentétben a mezőgazdaság válsága mélyül, 1934-ben még a kedvezőtlen időjárás is súlyosítja a helyzetét. Ebben az évben a gabonatermés mennyisége 41%-kal kisebb, mint 1933 és 39%-kal, mint 1929—33. átlaga. Ez a körülmény a mezőgazdasági válságnak új lökést adott. Egyébként a mezőgazdasági válság fokmérője Romániában, ahol a mezőgazdasági termelés háromötöde kisgazdaságokban folyik, egyedül a termelés értéke lehet:

	1928	1932
A gabonatermés értéke	81.5	37.5
Az állattenyésztés „	41.3	21.—
Összesen:	122.8	58.5 milliárd lej.

Azt jelenti ez, hogy négy év alatt a termelés értéke a felére zsugorodott. A három fő gabonanövény (búza, árpa, kukorica) termelésének értéke 1929-ben még kb. 53.000, 1934-ben mindössze 22.800 millió lej ellenére minden milliárdokba kerülő árfentartó intervenciónak.

A pénzügyi válság is súlyosbodik. Az államháztartás helyzetét C. M. Pandele az *Analele Băncilor* c. bankszemlében a következőképpen vázolja: „Az 1934. költségvetési év első 9 hónapjának bevételei 303 millióval kisebbek az előző költségvetési év bevételeinél, jólehet az adóalany szám az élenkebb üzletmenet következtében gyarapodott. — A költségvetési és rendkívüli költségvetési kiadások összege túllépte az állam rendes jövedelmeit és így szükségessé vált a kincstári alapokból több, mint 1 milliárd lej felhasználása, melyhez hozzáadva a kb. 1800 millióra rugó nem teljesített kötelezettségeket, a 2800 milliós lenyűgöző számhoz érünk. Annak a feltételezésére készfét ez bennünket, hogy az év végéig a bevételek és nélkülözhetetlen kiadások közti különbözet 3.5—4 milliárd lesz.“

A Leu árfolyama hivatalosan lényegtelenül fejlődik vissza. Ez a stabilitás azonban csak látszólagos, s az 1932 folyamán bevezetett deviza kereskedelmi korlátozások következménye. Az 1933 júniusában életbe lépett devizarendszer, melynek értelmében a devizakereskedelmet monopolizáló Nemzeti Bank az exporttól 10—40%-os felárral vesz át és az importőrnek 44%-os felárral ad devizát a stabilizációs árfolyamon felül, a Leu árfolyamcsökkenésének hivatalos beismerése.

A pénzügyi válság további tünete a hitelválság, melyet jelenlegi fázisában a nagybankok likvidálása, viszonylagos tőkebőség jellemez, minden kellő biztonságot nyújtó tőkekihelyezési lehetőség nélkül. (Ez a viszonylagos tőkebőség nem tévesztendő össze a nyugati iparállamok tőkebőségével, ami kedvező konjunktúra idején is túllépi saját országuk tőkeszükségletét. Románia a válság előtt ez országok tőkekihelyezési piaca volt.) A Román Nemzeti Bank 1928-ban 43.409.000, 1934-ben már csak 25.458.000 lej összegben számított le váltókat. A magánbankok váltótárcái hasonló csökkenést mutatnak.

Mi váltotta ki a vázolt ipari fellendülést a mezőgazdasági és pénzügyi válság közepette? Milyen irányban fejlődik tovább a gazdasági válság Romániában? Egyszóval, melyek a román kapitalizmus fejlődés kilátásai? Ezekre a kérdésekre csak Románia gazdasági alkatának elemzéséből kiindulva kaphatunk választ.

1. Románia Európa egyik legfiatalabb tőkés országa. Tőkés fejlődése, bekapcsolódása a világkereskedelemben, román tőkésosztály, bankrendszer és nemzeti ipar csak elkésve alakult ki abban az időben, amikor a nyugateurópai iparállamokban az ipari tőkét és liberálizmust a finanszkapitalizmus és imperiálizmus váltották fel. A Dunai Fejedelemségek egyesüléséből megszülető Romániában a külföldi tőke nagyszzerű piacra lel. Az első vasutak és iparvállalatok német, osztrák, angol tőke segítségével épülnek. A román búzára és kukoricára nézve a múlt század vége felé állandóan kedvező a világpiac áralakulása s a külföldi tőke járandóságait a román gabonamezők termése bőven fedezi.

A meggazdagodott bojár, kereskedő és hivatalnok, az iparcikkek utáni növekvő keresletet kihasználó, a múlt század végén a román nemzeti ipar megteremtéséhez kezdenek. A nemzeti ipar szükségességének legelső szószólója a Liberális Párt. Szenvedélyes politikai harcok, vámháborúk közepette a nemzeti ipar hatalmas védővámok segítségével tényleg fejlődésnek indul. De már túl későn ahhoz, hogy a külföldi tőkétől a román gazdaság legfontosabb pozícióját, a petróleumforrásokat elhódíthassa. A román nemzeti ipar másik kezdeti gyengéje a nehézipari nyersanyagok teljes hiánya. Az Ókirályságnak sem vasa, sem szene nincs elegendő. (Ez emeli ki Erdély és Bánát fontosságát.)

A tőkés gazdaság kialakulása így Romániában három tényező hatása alatt ment végbe: 1. Románia mezőgazdasági jellegének; — 2. a finanszkapitalizmustól való anyagi és politikai függőségnek s — 3. a román ipar védővám, üvegházi kitenyésztettségének hatása alatt. E tényezők szerepe, mint látni fogjuk, ma hatványozott: az ország gazdasági és politikai alkatának alaptényezői. Változásaik és kölcsönhatásaik hozzájárulnak létre az egész román gazdaság fejlődésirányzatait.

2. Említett alaptényezők sorrendje korántsem önkényes. A mezőgazdaság a román gazdaságnak az a nagy síkja, amelyen és amelyre visszahatva, a másik két tényező kibontakozott.

Románia mezőgazdasági állam; nemzeti jövedelmének 1928-ban 61.1, 1932-ben pedig még mindig 56.5%-a mezőgazdasági jövedelem.

nem számítva a közvetve mezőgazdasági eredetű jövedelmeket. (Bankok, gabonakereskedők, közszolgálatok, stb.) Fejtegetéseink során kiderül, hogy a román ipar — a petróleum- és a fa-kitermelés kivételével — közvetlenül vagy közvetve a mezőgazdaság nyújtotta piactól függ. Románia 19 milliónyi összlakosságából 12.295.000 földműveléssel foglalkozik, nem is említve a pásztorkodásból élők hatalmas számát.

Termelési ágai szempontjából a román mezőgazdaság uralkodó elemei a gabonatermelés és állattenyésztés. A gabonával beültetett területek 1926—30-ban, a megművelés alatt álló területek 88.15%-át foglalták el. 1932-ben az áresések ellenére még mindig 21 milliárd, szemben ugyanezen év 32.5 milliárd lej értékű ipari termelésével.

Hivatalos adatok a romániai birtokviszonyokat a következőképp ábrázolják:

Birtokterjedelem	Gazdaságok száma	Megművelt terület
		%-ban
20 Ha.-on alul	97.55%	60.0%
20—100 „ -ig	2.07%	12.3%
100 „ -on felül	0.38%	27.7%

A 20 Ha.-on aluli gazdaságok legnagyobb részt törpegazdaság. Így az 5 Ha.-nál kisebb gazdaságok az össz gazdaságok 75.95%-a, megművelt területük azonban a megművelhető területeknek csak 35.8%-át jelenti. A birtokátlaguk nem haladja meg a 2.25 Ha.-t. Ezzel szemben a 100 Ha.-nál nagyobb birtokok száma az összbirtokok 0.38%-a viszont a megművelt területek 27.7%-át teszik.

A nagybirtok jelentősége az 1921-ben végrehajtott agrárreform ellenére korántsem oly jelentéktelen, mint azt sokan feltüntetni igyekeznek. Sőt a fokozódó birtokkoncentráció miatt évről-évre növekszik.

Az agrárreform óta a megművelhető területek kb. 60%-a annyira szétforgácsolódott, hogy modern, gépesített mezőgazdasági termelésre alkalmatlan. Az agrárreform a parasztság többségét földhöz juttatta ugyan, de nem a megműveléséhez szükséges élő és holt inventárhoz is. Ez a körülmény a román parasztságot a bank- és uzsora-tőke karmaiba hajtotta. A *Banca Agriculturii Românești* 1931-ben rendezett ankétja szerint az ország sok vidékén a földművelők havi 6—10%-os vagyis évi 70—100%-os kamatot fizettek. A kisajátított nagybirtokos így a bankár és uzsorás képében tért vissza. Innen a parasztság óriási méretű eladósodása, amelynek nyomásán 1932-ben moratóriummal, 1934-ben pedig konverzióval próbáltak enyhíteni.

Nemcsak a kamatjobbágyság, de a gazdasági válságot megelőző években az ipar fellendítése érdekében a mezőgazdasági kivitelre kivetett exportilletékek, a kiscgazdák ellen szövetkezett gabonakereskedők s a malmok árnyomó machinációi, valamint a parasztság gazdaság hozamához viszonyítottan túl magas adók, s a kartellizálódott ipar áruinak drágasága — bénítóan nehezettek a mezőgazdaságra, elsősorban a kisbirtokosságra.

A kisbirtokosok többsége az agrárreform óta képtelen előrehaladni. Az egész román mezőgazdaság főtermelő erői ma is az emberi és állati munkaerő. A törpebirtokos többnyire nem rendelkezik a szükséges eszközökkel s azokat a nagybirtokostól vagy a gazdagparasztól veszi kölcsön, ami eladósodásának másik forrása. A parasztság széles rétegei egyelőre még tájékozatlanok az ésszerű gazdálkodás felől. Viszont a kivételektől eltekintve a nagybirtok termelésttechnikája sem éri el a kor színvonalát. A mezőgazdasági gép kevés. Nagyon optimista statisztikák

szerint (M. Ghelmegeanu: *Productia Agricolă si Regimul Agrar Tărănesc*) minden 3800 hektárra jut egy traktor, ha ugyan nincs teljesen elavult, üzemképtelen állapotban. Sok nagybirtok kihasználási módja ma is a feles, vagy harmados zsellérgazdálkodás.

Az agrárreformot a termelés visszaesése követte, hogy aztán lassú tempóban ismét növekedjék. Ezt a növekedést azonban nem a hektáronkénti hozam, hanem a bevetett területek növekedése okozza. 1922-től 1932-ig a bevetett területek 23%-kal növekednek, de a hektáronkénti hozam Európa agrárállamai közül a legalacsonyabb, jőlehet a természeti viszonyok kedvezőek. A romániai kisbirtokosság óriási többsége természeti gazdálkodást folytat. Terméséből, amely alig fedezi saját szükségleteit, csak annyit ad el, amennyi az adó és az adósság fizetésére s pár nélkülözhetetlen iparcikk vásárlására szükséges. Ezt a termékmennyiséget többnyire táplálkozása rovására viszi piacra, az ő maga tápláléka a kukorica. A búzát főleg eladásra termeli, úgy hogy a búza úgyszólván adózási növény. A természeti gazdálkodásról így áruterelésre a nagy többség tőke híján nem térhet át (hisz' a gazdasági válság a kapitalizálódási folyamat elé különben is leküzdhetetlen akadályokat gördít.)

Ilyen elmaradt termeléstechnika következtében a román mezőgazdasági termelés minőségileg is állandóan hanyatlak. Gabonánkat, beleértve a búzát is, a nyugateurópai piacokon, főleg takarmányozási célokra keresik. „A gabonaexport elolvadt, mert a termelés a háború előtti termeléshez képest mennyiségileg 35, minőségileg 24%-kal csökkent. Azt jelenti ez, hogy mezőgazdaságunk közel 60%-kal értéktelenedett el.“ (G. Stroe: *Argus* 23. Mai 1935.)

A román mezőgazdaság egészére vonatkozólag megállapíthatjuk, hogy termelési módja az agrárreform óta ellentmondásban áll termelési viszonyaink financkapitalisztikus fejlettségi fokával. A termelés, a mezőgazdaság nagyobb részét illetően, szétforgácsolt kisbirtokon folyik, kezdetleges eszközökkel, középkori színvonalon, úgyhogy a termelő saját szükségleteit is alig fedezi — de ugyanakkor a financkapitalizmus fejlődésfokán álló tőkés Romániában financkapitalisztikus hitel- és adózási viszonyok, monopolisztikus fokon álló nagyipari termelés, kartellszerűen megszervezett gabonakereskedelem uralkodik. A román mezőgazdaság termelőmódjának a termelés viszonyai mögött való elmaradottsága a román mezőgazdaság főkérdése s egyúttal az egész román tőkésosztály egyik legégetőbb ügye. Ez az elmaradottság az uralkodó osztályra nézve a mezőgazdasági termelés költségeinek a világpiacot domináló gépesített mezőgazdaságú országok termelési költségéhez viszonyított magasságában, a termés minőség gyengeségében, a terméseredmények nagy ingadozásában szóval versenyképtelenségében, a kisparasztság számára viszont az alacsony árakban, a fojtogató köz- és kamatterhekben nyilvánul.

A mezőgazdasági válság Romániában óriási méretű árzuhanásban s a mezőgazdasági termékek eladhatatlanságában, vagyis a túltermelési válság formájában éreztette hatását. A búza ára Brailában métermázsánként (Leuben) a következőképp alakult:

	Január	Április	Július	Október
1929	810.—	850.—	760.—	632.—
1930	604.—	556.—	485.—	320.—

A gabonaárak egy év leforgása alatt, több, mint 50%-kal estek. Mély pontjukat 1930—31 telén érték el. Azóta kisebb-nagyobb ingado-

zással az irányzat emelkedő, ez azonban nem a válság enyhülésének, hanem részben a belföldi szükségletet sem kielégítő gyenge termésnek, másrészt az állam árfentartó intervenciójának eredménye.

A válság első csapásaiból felocsúdva, az uralkodóosztály ellensúlyozni próbálta a válság kihatásait. A különböző kormányok akciójának célja a nagybirtokosság és a gabonakereskedők támogatásán kívül a mezőgazdasági kivitel — akár dömping útján is történő — biztosítása. Ennek eszközei kenyér- és lisztbélyegek bevezetése, a különböző devizakereskedelmi s legutóbb a lisztilletékek révén létesített árfentartó intervenció gabonavásárlási alap. Ezek az intézkedések valójában csak a nagybirtokosságot és a gabonakereskedőket — a román tőkés osztály e két igen erős rétegét — támogatták a fogyasztó tömegek terhére. (E rendszerek tervezőinek nem egy esetben kétségtelen jóindulata ellenére a kisparasztság így nem élvezte lényegbevágóan az árfentartó intervenciók következményeit.) Ezek az intervenciók azonban a helyzetet csak enyhítették, de gyökeresen nem változtattak. Alkalmazásuk évről-évre nehezebb, miután a szükséges pénzügyi alapok létesítése egyre körülményesebb.

Hasonló, a válsághoz csupán alkalmazkodni igyekvő, de a mai viszonyok között kevés eredményt ígérő akció a múlt év őszén beindított u. n. „mezőgazdasági offenzíva.“ Lényege a román mezőgazdasági monokulturális-gabonatermelés megszüntetése a világpiacon s a belpiacon nagyobb keresletnek örvendő ipari-, olaj- és gyógy-növények, takarmány- és kerti-magvak stb. termelésének fokozása útján. (Kender, len, gyapot, napraforgó, repce, szójabab, lóheremag, stb.) E célból gyapot- és szójababmagot a gazdák ingyen kapnak, s az előbbi növényfajták termelői bizonyos adókedvezményekben részesülnek. Ezekről eltekintve a „mezőgazdasági offenzíva“ pénzügyi megalapozottsága minimális. Főeszköze a termelők előadások útján való felvilágosítása az ésszerű földművelésről. Nagy propagandát fejtenek ki a gyümölcsstermelés érdekében is. Megfelelő anyagi alapok nélkül azonban az offenzíva meglehetősen eredménytelen. A gyapot termelése klimatikus akadályokba ütközik. Az olaj- és gyógynövények többsége csak két-három évi művelés után válik jövedelmezővé, úgyhogy a román mezőgazdaság nagy tömegei számára nem jöhet tekintetbe. A világpiac olaj- és gyógynövényekre irányuló élénk keresletét illetőleg viszont a „mezőgazdasági offenzíva“ elkésett. A legtöbb agrárország már jóval előbb felismerte a helyzetet s amikor Romániában még csak a jelszót adták ki, azok már gőzerővel fejlesztették olaj-, gyógynövény és gyümölcsstermelésüket és kivitelüket. Elegendő, ha Bulgária, vagy Egyiptom példáira utalunk. A túltermelési válság e téren is előrevetí árnyékát.

A gazdasági élet automatizmusa révén létrejövő birtokkoncentrációba vetett remények sem váltak be. Bár az 1929-ben szabad adás-vételnek átengedett, kisajátításból eredő parasztbirtokok összpontosulása gazdagparasztok és nagybirtokosok kezében elég jelentős arányokat ért el (az egész országra vonatkozó megbízható kimutatás nincs róla, csupán egyes országrészekre vonatkozó adatokra támaszkodunk), a birtokösszpontosulás, s vele a termelői költségek csökkentésének üteme képtelen volt a válság ellensúlyozására. A mezőgazdaság mai viszonyainak megtartása mellett történő megoldási kísérletek így eredménytelenek maradnak. A román mezőgazdaság fentemlített belső ellentmondása mind élesebben lép előtérbe.

Az iparállamok agrárizálódása az állandóan fejlődő mezőgazdasági termeléstechnika következtében valószínű, hogy a tőkés világ gazdaság

esetleges fellendülése ellenére a mezőgazdasági árak a mai világpiaci áron, vagy csak lényegtelenül magasabban stabilizálódhatnak. Valószínű tehát, hogy a világpiaci áraknál lényegesen magasabb termelőköltségű, sokkal gyengébb minőségű román mezőgazdaság mai termelómódjának változatlansága esetén, versenyképtelen maradna a világpiacon. Romániában tehát krónikus mezőgazdasági depresszió uralkodna, ami a gazdasági élet egészének bénulását okozná. A román uralkodóosztály gondolkodó egyedei tisztán látják ezt a veszélyt. Ezért a nagybirtok visszaállításának jelszava az agrárválság kezdete óta mind sürűbben hangzik fel. Különösen A. Corteanunak az *Argus* c. lap 1932—33. évfolyamaiban megjelent cikkeire hívjuk fel a figyelmet, melyeknek lényege, hogy a román mezőgazdaság versenyképességét csak a racionális gépkultúra biztosíthatja, ennek előfeltétele viszont a nagybirtok visszaállítása. Állami intervenciót sürget a kisbirtok likvidálása s a nagybirtok érdekében. M. A. Bădărău az *Argus* 1935. II. 1. számában a következőket írja: „... Nemzetgazdaságunk csak a mezőgazdaság előrejuttatásán alapulhat. Lépteinket csak a mezőgazdasággal való gondoskodás irányíthatja, mégpedig haladéktalanul. Az ország legjelentősebb gazdagsága nem bízható tovább a véletlen kénye-kedvére a nemzet legvitálisabb érdekeinek komoly veszélyeztetése nélkül. Fel kell hagyni legalább e téren, az ideiglenes megoldásokkal“... Még világosabban ír egy másik cikkíró az *Argus* 1935. VI. 26-i számában: „A paraszt dolgos, de nem földműves. Dolgozik, ahogy a szüleinél kezdte, mikor még semmi sem volt állandó. Nem szánt idejében, nem választja ki a magot, nem tisztítja, nem törekszik jobbra... Ez az igazság földművességünket illetően. Az arra jogosultak érélyes intervenciójára van szükség, mert már nincs veszíteni való idő...“ Amint látható, közgazdasági körökben, különösen bankkörökben, ahol a biztosabb hitelalapot nyújtó nagybirtok s a fölös tőkének mezőgazdasági vállalkozásokba való befektetésére irányuló szükséglet növekvőben van s gabonakereskedők és földbirtokosok köreiben, kiknél ez a vágy nem szorul magyarázatra, a nagybirtok állami segédlettel való sürgős visszaállítását illetőleg teljes az egyetértés. A mai parlamentáris, általános választójogos, pártkormányzati rendszer mellett ilyen kényes belpolitikai probléma gyökeres megoldására azonban kísérlet sem történhet. A mai pártkormányok a birtokkoncentrációt közvetve elősegítő intézkedéseknél tovább nem mehetnek. Ebben található az utóbbi évek parlamentellenes parancsuralmi rendszert hirdető jobboldali mozgalmainak egyik forrása.

N A P S Z Á M R Ó L - N A P S Z Á M R A

Irta: VERES PÉTER (Balmazújváros)

Szerző legközelebb kiadásra kerülő önéletrajzának egyik önálló fejezete.

A 16. év betöltésével nemcsak a béli belépődíj fizetésénél, nemcsak az Egyletben mentem emberszámba, hanem a munkában is. Még kora tavasszal elmentem a komáimmal együtt az egyik uradalomba férfinapszámra. Elég magas, de vékony gyerek voltam, messze attól, hogy embermódra bírjam a zsákokat. De mert a többi napszámosok gyenge öregek voltak és mert a munkairányítását ész nélkül végezték a hajcsárok, egyéb munkák között, amit már jobban elbirtam, zsákolni is küldtek az